

УДК 711.25

д.арх., професор Шулик В.В., Логвиненко О.С.,

Полтавський національний технічний університет імені Ю.Кондратюка

ПРО ПЛАНУВАЛЬНУ ОРГАНІЗАЦІЮ РЕКРЕАЦІЙНИХ СИСТЕМ РАЙОННОГО РІВНЯ З КЛАСТЕРНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).

В роботі, на прикладі окремого регіону (Гадяцький район Полтавської області), наводяться основні етапи планувальної організації рекреаційних систем районного рівня з кластерною організацією діяльності.

Вступ. Відомим є факт, що на сьогодні Україна, яка розташована в центрі Європи на перехресті транспортних шляхів, і яка має для поступального розвитку своєї рекреаційної сфери сприятливі природно-кліматичні умови, значний історико-культурний потенціал, необхідні людські та матеріальні ресурси, значно відстає від більшості європейських країн за рівнем розвитку рекреаційно-туристичних послуг. Такий стан не є нормальним і потребує активізації процесів щодо створення в нашій державі потужної рекреаційної індустрії, яка спроможна задовольняти різноманітні рекреаційні потреби як мешканців України так і іноземних туристів.

При цьому слід враховувати, що організація рекреаційної діяльності на сьогоднішній день виступає не лише як задача містобудівна, а насамперед соціальна та економічна, що повинна вирішуватися як на загальнодержавному, так і на регіональному та районному рівнях. Вирішення таких складних задач потребує наукової постановки досліджень, які можуть включатися як передпроектна стадія в процес містобудівного проектування на відповідному рівні. В цьому випадку з'являється можливість інтеграції всієї кількості локальних містобудівних і галузевих задач в єдину систему, яка забезпечить організацію рекреаційної діяльності вищої якості [1]. Методика планування і проектування рекреації в такому розумінні в даний час теоретично є недостатньо обґрунтованою, вона лише відпрацьовується на планувально-проектному досвіді.

Вище вказане підтверджує, що процес подальшого розвитку рекреаційних послуг в Україні, зорієнтованих на експорт вражень, потребує наукових досліджень і обґрунтувань з точок зору багатьох фахівців, особливо тих, що представляють організаційно-правові, економічні, екологічні та архітектурно-містобудівні напрямки. На сьогодні інноваційною формою організації туристичної діяльності регіонів, що покликана істотно поліпшити умови формування та функціонування туристичних центрів, є кластерна модель. За

визначенням М.Портера – кластер це група взаємозалежних компаній, що географічно межують, і пов'язаних з ними організацій, що діють у певній сфері, характеризуються спільною діяльністю та взаємодоповнюють один одного. Пізніше М. Портер [2, 3] запровадив поняття інноваційного кластера як "географічного об'єднання взаємозалежних компаній, ... які не тільки конкурують один з одним, але також співробітничать". Окрім підприємств у кластер включається соціум територіального утворення, створює додаткові взаємовигідні взаємини між підприємствами й населенням.

Крім цього кластер має сіткову структуру, пронизану горизонтальними й вертикальними взаємозв'язками між підприємствами основної галузі й обслуговуючими виробництвами, інфраструктурними послугами. Це значно відрізняється від вітчизняних уявлень про територіально-галузеві комплекси, які, як правило, монолітні й не інтегрують обслуговуючі виробництва [4].

Основна частина. Кожний регіон (чи адміністративна область) України має свої особливості, як природні, так і антропогенні. Ці особливості будуть формувати систему обмежень (внутрішніх і зовнішніх), що враховуються при формуванні систем життєдіяльності людини. Особливості такого „зовнішнього” світу по відношенню до рекреаційної системи регіону вже досліджувалися на прикладі Полтавської області, в результаті цього визначений тип просторової структури рекреаційної системи даного регіону [5,6,7,8]. Отримані результати свідчать, що за походженням (генезисом), рекреаційна система Полтавської області належить до типу, який називається паралельний. Тобто система, яка формується паралельно зі зростанням міст, розвитком системоутворюючих зв'язків і формуванням групи взаємопов'язаних міст, що є характерним для особливо сприятливих природних умов для розселення, і яка має, внаслідок цього, структуроформує значення для системи розселення. Аналіз природних компонентів середовища Полтавської області дає змогу встановити тип рекреаційної системи даного регіону за конфігурацією, а саме вона належить переважно до лінійного типу (прив'язана до потужних водотоків чи морського узбережжя і має два підтипи: композиційна вісь симетрична (вздовж річки) і дозволяє системі розвиватися у двох напрямках, композиційна вісь асиметрична (морське узбережжя), розвиток якої можливий лише в одному напрямку.

Визначення функціональної і просторової складових рекреаційної системи, оцінка і ранжування варіантів її рішення, є однією із важливих і, безумовно, складних задач архітектурно-містобудівного проектування. Під поняттям „функціональна структура” розуміється визначення оптимальних параметрів нормованих видів R_{ni} діяльності рекреаційної системи певного рівня ієрархії i . Правильно сформована функціональна структура рекреаційної

системи створює передумови для ефективного рішення наступної процедури – просторової конкретизації всіх без винятку видів діяльності у досліджуваній системі, тобто функціональна структура і об'єми діяльності рекреаційної індустрії є вихідними, основоположними для визначення просторової структури такої системи. Виходячи із загальних теоретичних положень [9] процес формування просторової структури рекреаційної системи на регіональному рівні буде заключатися у створенні так званого „поля можливих варіантів” (ПМВ) – для подальшої функціональної і просторової організації рекреаційних систем нижніх рівнів ієрархії. Таким чином формується “конструктивний” каркас території, який виходить із положень екологічної концепції розвитку території, включає в собі основні фактори (природний, антропогенний та, окремо, історико-культурний потенціали) і є базою для подальшої функціональної організації території.

На підставі розглянутих теоретичних основ, типу просторової структури рекреаційної системи в межах Полтавської області, можна запропонувати основи методичного підходу до визначення умов і можливостей та подальшого створення різного рівня кластерів (на прикладі туристичного кластеру Гадяцького району).

Перший з етапів – аналітичний, передбачає проведення досліджень із метою виявлення наявності умов, або потенційних конкурентоспроможних кластерів, на основі аналізу конкурентоспроможності вхідних у кластер підприємств. На даному етапі реалізуються наступні кроки:

- визначення географічного положення, рекреаційного та туристичного потенціалу, тяжіння попиту на інноваційний продукт;
- експертним методом визначаються параметри, по яких ті або інші підприємства можуть бути віднесені до ядра кластера;
- визначаються можливі межі майбутнього кластера;
- виявляється ядро кластера, виявляються зв'язки усередині кластера, що обумовлюють його розвиток, у тому числі фінансовий центр, науково-дослідні центри, освітні установи;
- проводиться стратегічний аналіз виявленої моделі кластера, визначаються його сильні й слабкі сторони. Поєднання трьох компонентів (лісо покритих територій району, рекреаційних територій району та локалізації рекреаційно-туристичних потоків району) дає можливість визначення концентрації осередків відпочинку мешканців міста та сільських населених пунктів зосереджених в рекреаційних вузлах (рис. 1). Наведені дані показують, що не тільки природні ресурси сконцентровані вздовж річки Псел, але і пам'ятки культури мають найбільшу концентрацію саме вздовж природної вісі.

а.

б.

в.

Рис. 1. Етапи визначення рекреаційного потенціалу Гадяцького адміністративного району. а) схема розміщення лісопокритих територій району. б) схема розміщення рекреаційних територій району. в) схема локалізації рекреаційно-туристичних потоків району.

Виходячи з цього дана територія є найбільш сприятливою для розвитку рекреаційно-туристичної галузі.

Рекреаційна зона (більш широкий термін, який охоплює не тільки відпочинок, але й туризм і спорт) – це територія на землях рекреаційного призначення, яка має сприятливі кліматичні умови та ландшафтні природні або штучно створені ресурси (ліси, озера, водойми тощо) і використовується для розташування і будівництва рекреаційних закладів (баз відпочинку, оздоровчих таборів, дошкільних установ, туристичних баз, тощо), підприємств обслуговування. Туристична зона – це територія, де зосереджені екскурсійні об'єкти, функціонують туристичні заклади та їх комплекси, формуються центри туристичних послуг.

Туристичне навантаження рекреаційно-туристичного кластера даного району залежить від попиту туристів на даний район, тому попередні розрахунки показали, що перспективні туристичні маршрути розраховані на різне навантаження в залежності від пори року та потреб.

Наступний етап: оцінка ефективності діяльності кластера. Даний етап припускає розробку сценарію довгострокового розвитку кластера, у тому числі прогнозів функціонування за окремими напрямками.

Фізична концентрація підприємств може розвиватися одночасно зі зростанням локально спеціалізованих ринків праці. Кластеризація може сприяти спеціалізації й збільшувати поділ праці в регіоні, надаючи можливість

окремим фірмам поєднувати переваги гнучкості, які впливають із малого масштабу на рівні фірми з економічними масштабами на рівні кластера.

При упорядкуванні просторової структури рекреаційної системи Гадяцького району, виникає можливість виділення територій для концентрації рекреаційно-туристичного потоку туристів, при проведенні певних розрахунків за тривалістю перебування рекреантів та туристів є можливість виділити умовні межі туристичного кластера (рис. 2). Основою для розташування кластерних чарунок на території Гадяцького адміністративного району (рис. 3) є врахування трьох вихідних компонентів: концентрації пам'яток культури, зонування рекреаційної території за тривалістю перебування туристів і типами рекреаційних ресурсів та транспортних комунікацій з основними напрямками потоків рекреантів.

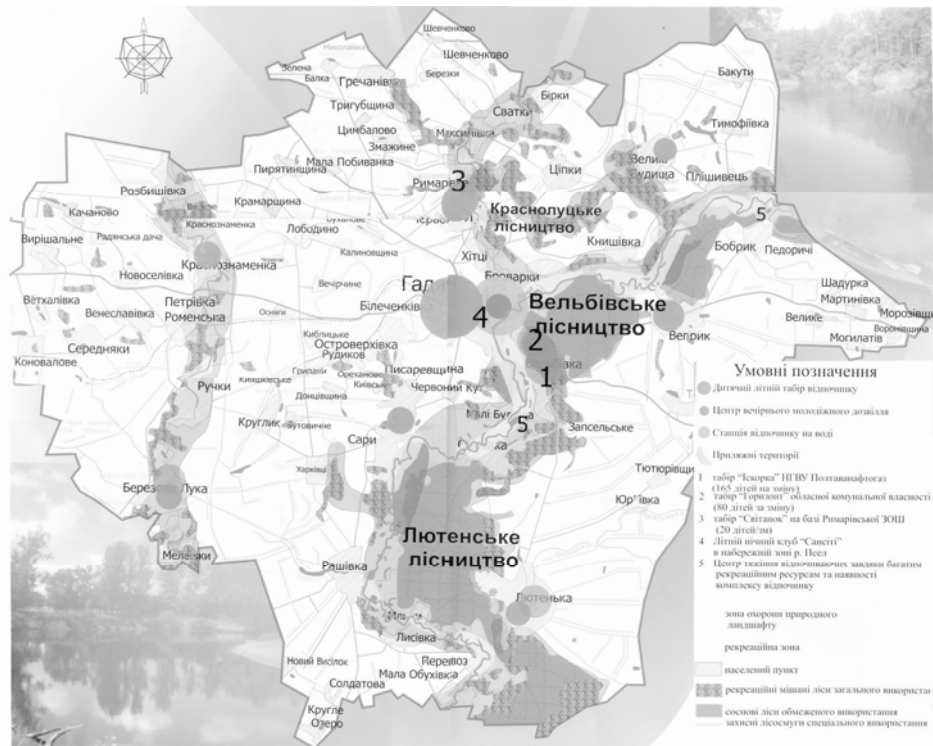

Рис. 2. Схема планувальної організації рекреаційної системи Гадяцького адміністративного району з виділенням існуючих рекреаційних ресурсів.

Основними завданнями даного кластера є:

- популяризація різного виду туризму;
- сприяння розвитку сільської інфраструктури;
- збереження культурного та історичного надбань народу;
- залучення громадян до раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, природним середовищем, організація оздоровлення населення.

Мета Кластеру – навчання, реклама, інформація, координація, допомога в реєстрації підприємницької діяльності і багато інших завдань, які сприяють успішній діяльності сільських господарів та підприємців.

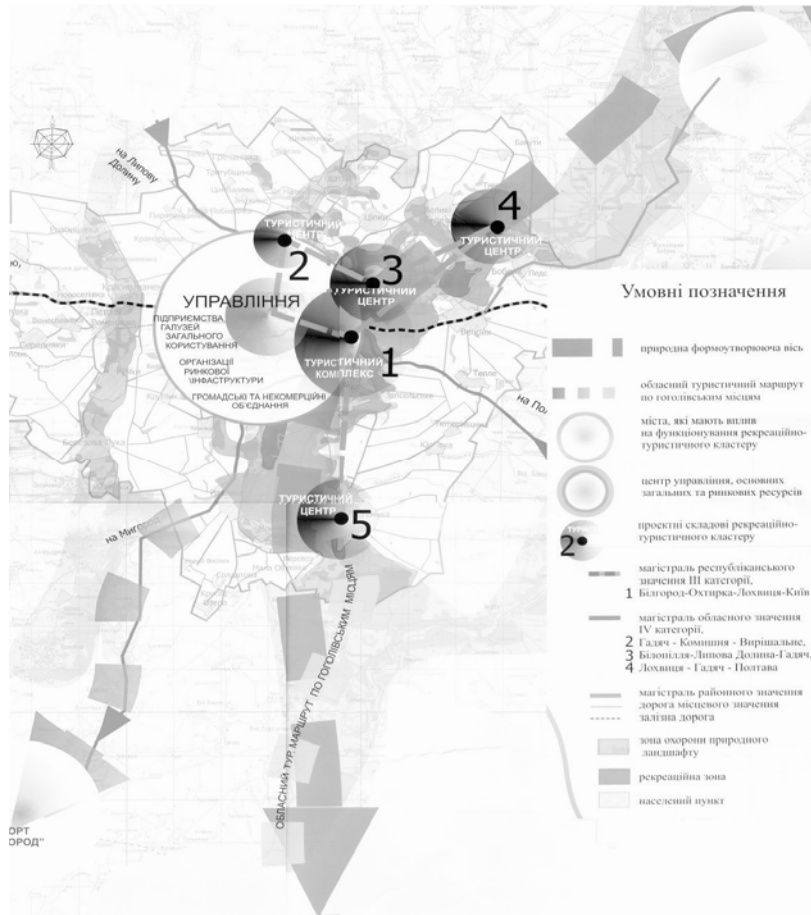

Рис. 3. Модель рекреаційно-туристичного кластеру у межах Гадяцького адміністративного району.

Висновки. Загалом запропоновані основи методичного підходу до визначення умов і можливостей зі створення рекреаційно-туристичних кластерів базуються загальних методологічних основах з формування просторової структури рекреаційних систем на рівні регіонів чи адміністративних районів.

Перший етап передбачає, крім іншого, виконання кроків, пов'язаних із визначенням ядра кластера, зв'язків усередині кластера та його можливих меж. Наступний етап – оцінка ефективності діяльності кластера, що припускає розробку сценарію довгострокового розвитку кластера, у тому числі прогнозів функціонування за окремими напрямками. При упорядкуванні просторової структури рекреаційної системи Гадяцького району, виникає можливість виділення територій для концентрації рекреаційно-туристичного потоку туристів, при проведенні певних розрахунків за тривалістю перебування

рекреантів та туристів є можливість виділити умовні межі туристичного кластеру. Основою для розташування кластерних чарунок на території адміністративного району є врахування трьох вихідних компонентів: концентрації пам'яток культури, зонування рекреаційної території за тривалістю перебування туристів і типами рекреаційних ресурсів та транспортних комунікацій з основними напрямками потоків рекреантів. Потім визначаються основні завдання подальшого функціонування даного кластера та його мета.

Наведена вище методика апробована в процесі функціонально-планувальної організації рекреаційної системи районного рівня (в межах Гадяцького району Полтавської області), і може бути використаною для рішення подібних задач в інших регіонах.

Література:

1. Фильваров Г.И. Особенности планирования и проектирования рекреации на современном этапе / Проблемы и перспективы развития района Большая Ялта / КиевНИИП градостроительства. - Киев: КиевЗНИИЭП, 1989. - С.4-10.
2. Портер М.Э. Конкуренция: Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2006. – 608 с.
3. Портер М. Международная конкуренция. М.: Международные отношения. 1993. 1602 с.
4. Пятинкин С.Ф., Быкова Т.П. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт. Минск: Тесей. 2008. 145 с.
5. Шулик В.В. Загальний аналіз і тенденції туристичного обслуговування населення на регіональному рівні (на прикладі Полтавської області) // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті (під загальною редакцією Н.Є.Трегуб). -Харків: ХХІІІ, 1997. -№6. –С. 17.
6. Шулик В.В. Про кліматичні умови формування системи рекреаційного обслуговування населення (на прикладі Полтавської області) // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті (під загальною редакцією Н.Є.Трегуб). -Харків: ХХІІІ, 1998. -№2. –С. 125-126.
7. Шулик В.В. Про визначення типу рекреаційної системи в умовах Полтавської області // Збірник наукових праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії. Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті (під загальною редакцією Н.Є.Трегуб). -Харків: ХХІІІ, 2000. -№4-5. – С.162-163.
8. Шулик В.В. Особливості формування регіональної рекреаційної системи в умовах Полтавської області // Збірник наукових праць (галузеве машинобудування, будівництво)/ Полт. нац. техн. ун-т ім.Юрія

Кондратюка;Редкол.: О.Г.Онищенко (Головний редактор) та інші. –Вип.10. – Полтава:ПолтНТУ ім.Юрія Кондратюка, 2002. – С.61-65.

9. Шулик В.В. Особливості конструювання просторової структури регіональних рекреаційних систем // Збірник наукових праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії.Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті (під загальною редакцією Н.Є.Трегуб). -Харків: ХДАДМ, 2007. -№1,2,3. –С.178-182.

Аннотация:

Инновационной формой организации туристической деятельности регионов, что призванная существенно улучшить условия формирования и функционирования туристических центров, есть кластерная модель. В данной статье рассмотрено понятие кластер, как сконцентрированные по географическому признаку группы взаимозависимых компаний, соответствующих предприятий, фирм, в соответствующих отраслях. Отдельно рассмотренные кластеры является уникальными за своими характерами.

Annotation:

An innovative form of regions' tourism activity is the cluster model, which is designed to significantly improve the conditions of the tourist centers' formation and operation. In the article the concept of cluster is considered as geographically concentrated groups of the interconnected companies, relevant enterprises and firms in the related industries. Separately considered clusters are unique by their own nature.